

Василіук Тамара Григорівна*кандидат педагогічних наук, доцент, декан психолого-педагогічного факультету
Криворізького державного педагогічного університету, Кривий Ріг, Україна*E-mail: vasilyuk08@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7770-1575>**Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до проведення супервізії**

Актуальність дослідження зумовлена воєнним контекстом і гуманітарною кризою в Україні, що радикально підвищили запит на якісні соціальні послуги та психологічну стійкість фахівців. За цих умов супервізія постає як інтегрований інструмент підтримки, навчання й контролю, що водночас підсилює професійну компетентність, етичну чутливість і запобігає емоційному вигоранню. Мета статті полягає в тому, щоб теоретично обґрунтувати та визначити напрями підготовки майбутніх соціальних працівників до проведення супервізії у процесі професійного становлення. Методологічну основу становлять аналіз і синтез наукових джерел, зіставлення національного й міжнародного досвіду, узагальнення нормативно-правової бази та методичних рекомендацій. Уточнено зміст супервізії як технології професійної підтримки; виокремлено ключові компетентності для її ефективної реалізації (загальнофахову, комунікативну, організаційно-управлінську, рефлексивно-аналітичну, етичну та особистісну); запропоновано критерії оцінювання рівнів їх сформованості. Наукова новизна полягає у систематизації підходів до моделі компетентностей майбутнього супервізора та обґрунтуванні методичних засад їх формування у вищій школі з урахуванням викликів війни. Практичне значення визначається розробленими орієнтирами для освітнього процесу, а саме інтеграцією інтерактивних методів (тренінгів, кейс-методу, рольових ігор, моделювання супервізійних сесій, рефлексивних практик), поєднанням академічної підготовки із залученням студентів до реальних супервізійних процесів у соціальних службах, дотриманням етичних стандартів (конфіденційність, культурна чутливість, антидискримінаційний підхід). Запропонована рамка сприяє підготовці фахівців, здатних забезпечувати якісну супервізійну підтримку в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Ключові слова: супервізія, професійна компетентність, соціальна робота, підготовка фахівців, здобувачі вищої освіти, етичні стандарти, рефлексія.

Вступ. Сучасні реалії функціонування системи соціальної роботи в Україні визначаються насамперед воєнними подіями та масштабною гуманітарною кризою. Повномасштабна збройна агресія призвела до різкого зростання кількості вразливих категорій населення – внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та їхніх сімей, людей з інвалідністю, осіб, які зазнали насильства або втратили житло. Це суттєво ускладнило діяльність установ соціального захисту та фахівців соціальної сфери, які працюють в умовах підвищених навантажень і постійних викликів.

Водночас українська система соціальних послуг переживає трансформаційний етап, спрямований на адаптацію до нових суспільних потреб. Запровадження Закону України «Про соціальні послуги» (2019), розвиток партнерства з громадськими та міжнародними організаціями, а також впровадження інноваційних форм роботи (зокрема, дистанційних) свідчать про прагнення до модернізації та підвищення ефективності соціальної допомоги. Важливою складовою частиною цього процесу є не лише забезпечення доступності послуг, але й підвищення професійного рівня соціальних працівників, які часто самі потребують підтримки через високе емоційне навантаження.

У цьому контексті особливої ваги набуває питання підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до проведення супервізії як інструмента професійного розвитку, рефлексії та збереження психологічної стійкості. Супервізія дає змогу поєднати контроль, навчання та підтримку в єдиному процесі, сприяючи не лише якості надання соціальних послуг, але й формуванню стійкої професійної спільноти. Саме тому підготовка майбутніх соціальних працівників до проведення супервізії набуває особливої значущості у процесі їхнього професійного становлення.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення та теоретичне обґрунтування основних напрямів підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до проведення супервізії у процесі

професійного становлення. Завданнями дослідження є виокремлення й характеристика ключових компетентностей майбутніх соціальних працівників для здійснення супервізії, визначення критеріїв їх сформованості та окреслення методичних засад їх формування у процесі професійної підготовки.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні використано аналіз і синтез наукової літератури, узагальнення нормативно-правових актів та методичних документів, а також порівняння національного й міжнародного досвіду супервізії в соціальній роботі.

Результати дослідження. Дослідженням супервізії як технології та різних аспектів її впровадження активно займаються зарубіжні науковці, зокрема А. Кадушін, М. Керрол, П. Хокінз, Е. Лідбеттер, Дж. Х'юстон. Серед вітчизняних дослідників у сфері соціальної роботи цим питанням приділяють увагу І. Астремська, О. Бакуліна, Н. Горішна, В. Ісаченко, О. Карагодіна, В. Корнєшук, Н. Кривоконь, І. Миргородська, Т. Опалюк, О. Пашенко, Т. Піцура, Г. Слозанська, Т. Спіріна, В. Тернопільська.

Водночас залишається низка невирішених аспектів загальної проблеми. Зокрема, слід відзначити, що інститут супервізорства в Україні ще не має достатнього поширення та системного впровадження у практику соціальної роботи і лише починає утверджуватися як об'єкт наукових досліджень. У результаті спостерігається дефіцит наукових розробок, спрямованих на вивчення підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до проведення супервізії, а також на визначення спеціальних компетентностей, необхідних для її ефективного здійснення.

У науковій літературі супервізія трактується як процес професійної підтримки та наставництва, спрямований на розвиток компетентностей спеціалістів соціальної сфери. Вона поєднує навчальний, підтримувальний і контролюючий компоненти. Дослідники наголошують на тому, що супервізія не зводиться лише до контролю чи оцінки результатів, а передусім є інструментом професійного самовдосконалення та розвитку здатності до критичної рефлексії. Для майбутніх соціальних працівників важливо усвідомити, що супервізор виконує роль фасилітатора, наставника та модератора професійних дискусій.

І. Астремська вважає, що, «хоча супервізія має і консультаційний і управлінський аспекти, її потрібно чітко відрізнити від цих двох споріднених функцій. Найчастіше супервізія сприймається як спостереження досвідченішого колеги за менш досвідченим, обговорення сильних та слабких сторін, виправлення помилок, що виникають у процесі роботи. У цьому разі супервізію можна розглядати як систему професійної підтримки спеціалістів, що працюють у сфері «людина – людина» (Астремська, 2017: 82).

Цікавим видається погляд Н. Гелашвілі, який у своєму дослідженні порівнює слово «супервізор» із словом «телевізор» (спільна частина – «візор»). Автор пояснює, що «такий спеціаліст має краще все бачити, помічати, відслідковувати, «моніторити», йому має бути притаманне «зверх бачення», яке перебуває майже на рівні «зверхможливостей» (як за обсягами, так і за результатами його діяльності). Інакше кажучи, супервізорів розглядають як експертів, «детективів», котрі в процесі роботи ведуть певне «розслідування», аналізуючи дрібні деталі ситуацій і випадків, щоб потім винести свій «вердикт» (Гелашвілі, 2023: 10).

Л. Колісник наголошує на тому, що важливо відрізнити супервізію від інших аспектів менеджменту та від різноманітних завдань тих, хто має здійснювати супервізію. На думку автора, варто дотримуватися дуалістичного підходу та розглядати супервізію водночас і як подію, і як процес (Колісник, 2020: 145).

У Законі України «Про соціальні послуги» надається таке визначення: «супервізія – професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки» (Закон України «Про соціальні послуги», 2019).

Отже, супервізія в соціальній роботі – це професійна форма підтримки та наставництва, що полягає у наданні соціальним працівникам можливості аналізувати власну діяльність під керівництвом досвідченого фахівця, і в сучасних умовах вона має ключове значення для підвищення їхньої професійної компетентності, попередження емоційного вигорання та забезпечення якісного надання соціальних послуг.

Попри зростання інтересу до супервізії в Україні, існують певні труднощі, як-от нестача підготовлених супервізорів, відсутність системної методичної бази, а також потреба у нормативному врегулюванні цього процесу. Тому підготовка майбутніх фахівців у закладах вищої освіти має орієнтуватися на міжнародний досвід і водночас враховувати національні особливості соціальної роботи в умовах війни та післявоєнного відновлення.

У Методичних рекомендаціях щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги, основними методами проведення супервізії визначено діалог; рольові ігри; презентації; інформування;

консультування; аналіз документів (звітів, планів роботи, інших документів); спостереження (Про затвердження Методичних рекомендацій щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги, 2020). До цього переліку вже варто додавати інтерактивні форми, зокрема тренінги, моделювання супервізійних сесій, кейс-метод, групові дискусії. Такі форми навчання створюють умови для формування практичних навичок та розвитку професійної ідентичності.

Професійна підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи передбачає формування у них не лише знань про методи та етапи супервізії, але й розвиток практичних умінь.

Спробуємо визначити перелік необхідних, на наше переконання, компетентностей, які мають бути сформовані у здобувача вищої освіти за спеціальністю І10 «Соціальна робота та консультування».

1. Загальнофахова компетентність. Соціальний працівник має знати правові та етичні норми соціальної роботи (Закон України «Про соціальні послуги», Кодекс етики, міжнародні стандарти), усвідомлювати роль супервізії як механізму професійного розвитку, профілактики вигорання та підвищення якості послуг, а також володіти здатністю до саморефлексії та самооцінки власної діяльності.

2. Комунікативна компетентність. Соціальний працівник повинен уміти вести конструктивний діалог і ставити відкриті питання, володіти навичками активного слухання та емпатії, надавати й приймати зворотний зв'язок у підтримувальній формі, а також використовувати техніки фасилітації групової роботи.

3. Організаційно-управлінська компетентність. Соціальний працівник має вміти здійснювати контрахтування супервізії (визначати цілі, завдання, формат і межі процесу), планувати та структурувати супервізійну сесію (вступ, аналіз ситуацій, рефлексія, підсумки, план дій), володіти навичками документування (ведення журналів, карток супервізії, складання протоколів) та організовувати індивідуальну, групову й зовнішню супервізію залежно від потреб.

4. Рефлексивно-аналітична компетентність. Соціальний працівник має бути здатним критично аналізувати кейси із соціальної роботи, застосовувати моделі рефлексії, виявляти професійні труднощі та ресурси у діяльності колег і разом з ними розробляти спільні стратегії подолання проблемних ситуацій.

5. Етична та особистісна компетентність. Соціальний працівник повинен дотримуватися принципів конфіденційності та чітко розуміти її межі, забезпечувати безпечний простір для обговорення складних випадків, виявляти толерантність і культурну чутливість, дотримуючись антидискримінаційного підходу, а також підтримувати баланс між підтримувальною та контролюючою функціями супервізора.

Таблиця 1 відображає індикатори сформованості та критерії оцінювання (рівні) описаних компетентностей.

Навчання студентів правил і принципів супервізії має базуватися перш за все на ціннісно-етичному фундаменті. Так, навчання має починатися з рамки етики та прав людини, де супервізія розглядається як механізм забезпечення безпечної, компетентної і відповідальної практики. Оновлені Глобальні стандарти освіти із соціальної роботи (IFSW/IASSW, 2020) прямо вимагають, щоб студенти демонстрували саморефлексивне застосування професійних цінностей і знань та розуміли межі професійної поведінки в практичній освіті. Це задає «етичну оптику» для правил, а саме конфіденційності із визначеними межами, інформовану згоду на розгляд випадків у супервізії, культурну чутливість і запобігання дискримінації (Global standards for social work education and training, 2020).

У вітчизняному полі супервізії юридично закріплена як форма професійної підтримки надавачів соціальних послуг (Закон України «Про соціальні послуги», 2019), що підсилює нормативний статус етичних та організаційних вимог у навчальних програмах.

До базових принципів супервізії, що мають бути інтеріоризовані у студентів, ми відносимо:

- орієнтацію на результат для отримувача послуг;
- рефлексивність і критичне мислення, адже саме рефлексивна супервізія асоціюється з благополуччям фахівців і вищою якістю рішень, але часто заміщується «кейс-менеджментом»; студенти мають навчитися відрізняти формальну звітність від рефлексивного аналізу практики;
- антиупередженість і культурна скромність;
- безпеку й межі (обмеження конфіденційності, рольові межі, процедури ескалації ризиків і захисту дітей/дорослих);
- доказовість і підзвітність у прийнятті рішень з обов'язковою фіксацією домовленостей.

Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до проведення супервізії є необхідною складовою частиною їх професійного становлення. Вона передбачає інтеграцію теоретичних знань і практичних умінь, розвиток комунікативних, рефлексивних та етичних компетентностей. Ефективна організація цього процесу у вищій школі сприятиме формуванню висококваліфікованих спеціалістів, здатних забезпечувати якісну супервізійну підтримку у професійній діяльності. До ключових завдань цієї підготовки належать засвоєння теоретико-методологічних основ супервізії (моделі, функції, принципи);

Таблиця 1

Компетентності майбутнього супервізора у соціальній роботі та критерії їх оцінювання

Компетентність	Індикатори сформованості	Критерії оцінювання (рівні)
Загальнофахова	Знання законодавства та етичних стандартів; усвідомлення ролі супервізії; здатність до саморефлексії	Високий – демонструє системні знання, посиляється на нормативи, активно рефлексує. Середній – знає основи, але не завжди застосовує на практиці. Низький – має фрагментарні знання, рефлексія поверхова.
Комунікативна	Вміння слухати та ставити відкриті питання; використання емпатії; здатність давати й отримувати зворотний зв'язок	Високий – веде діалог професійно, проявляє емпатію, надає конструктивний фідбек. Середній – частково використовує навички, іноді уникає складних розмов. Низький – не дотримується правил комунікації, фідбек неконструктивний.
Організаційно-управлінська	Уміння контракувати супервізію; планування структури сесії; документування процесу	Високий – чітко формулює цілі, структурує сесію, веде записи згідно зі стандартами. Середній – частково структурує процес, припускається помилок у веденні документації. Низький – відсутність чіткої структури, ігнорування вимог до документації.
Рефлексивно-аналітична	Критичний аналіз кейсів; використання моделей рефлексії; виявлення труднощів і ресурсів	Високий – вміє аналізувати ситуації, застосовує моделі рефлексії, пропонує рішення. Середній – аналіз поверховий, застосування моделей часткове. Низький – не аналізує глибоко, не використовує моделей.
Етична та особистісна	Дотримання конфіденційності; забезпечення безпечного простору; толерантність і культурна чутливість	Високий – завжди дотримується етики, створює атмосферу довіри та безпеки. Середній – дотримується етичних принципів частково, іноді не враховує культурні відмінності. Низький – порушує етичні норми, не забезпечує безпечних умов.

формування комунікативної компетентності, що дає змогу ефективно взаємодіяти з колегами; розвиток рефлексивних умінь, необхідних для аналізу професійних ситуацій; оволодіння методами фасилітації та наставництва; здатність забезпечувати етичні стандарти під час супервізійних зустрічей.

Висновки. У сучасних умовах війни та гуманітарної кризи супервізія постає не лише як інструмент підвищення професійної компетентності, але й як механізм підтримки психологічної стійкості соціальних працівників, запобігання професійному вигоранню та збереження якості надання послуг.

Аналіз теоретичних і практичних аспектів доводить, що в Україні ще бракує належно підготовлених супервізорів, а інститут супервізії перебуває на стадії становлення. Тому заклади вищої освіти мають забезпечити цілеспрямовану підготовку майбутніх фахівців із соціальної роботи до виконання супервізійних функцій.

Визначені ключові компетентності (загальнофахова, комунікативна, організаційно-управлінська, рефлексивно-аналітична, етична та особистісна) окреслюють модель майбутнього соціального працівника, здатного проводити супервізію на високому професійному рівні. Поєднання вимог Закону України «Про соціальні послуги» та Глобальних стандартів освіти із соціальної роботи (IFSW/IASSW, 2020) створює нормативну та етичну базу, яка задає орієнтири для підготовки майбутніх супервізорів у контексті європейських практик. Використання інтерактивних форм навчання (тренінги, кейс-метод, рольові ігри, моделювання супервізійних сесій) сприяє розвитку практичних навичок студентів, формує здатність критично мислити, рефлексувати та працювати в команді.

Важливим елементом є поєднання академічного навчання з практикою, а саме залучення студентів до реальних супервізійних процесів у соціальних службах та співпраця з громадськими й міжнародними організаціями, що дає змогу набуту досвіду «живої» супервізії.

Особливе значення у підготовці майбутніх супервізорів має навчання принципів конфіденційності, антидискримінаційного підходу, культурної чутливості та етичної відповідальності, що забезпечує створення безпечного простору для професійної взаємодії.

Таким чином, супервізія має розглядатися як невід'ємний компонент професійної діяльності соціальних працівників, а підготовка до її здійснення – як один з ключових напрямів сучасної соціальної освіти в Україні, що забезпечує стійкість, ефективність і гуманістичну спрямованість соціальної роботи.

Література

Астремська І. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі: навчальний посібник. Миколаїв: вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 396 с.

Гелашвілі Н. Сучасна супервізія в закладах соціальної сфери: кваліфікаційна робота. Умань, 2023. 85 с. URL: <https://surl.it/erttlh>.

Колісник Л. Супервізія у соціальній сфері: особливості та ефективність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Соціальні науки»*. 2020. № 1. С. 147–154.

Про затвердження Методичних рекомендацій щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги: Наказ Мінсоцполітики України від 12 червня 2020 року № 414. URL: <https://surl.li/whzhpo> (дата звернення: 20.08.2025).

Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://surl.li/zpesqm> (дата звернення: 20.08.2025).

Global standards for social work education and training. International Federation of Social Workers. August 1, 2020. URL: <https://surl.li/jjzwbl>.

Training future social work specialists for supervision

Vasyliuk Tamara

*PhD in Pedagogy (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor, Dean of the Faculty of Psychology and Pedagogy
Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine*

The study is driven by the wartime context and humanitarian crisis in Ukraine, which sharply increased the demand for high-quality social services and practitioners' psychological resilience. Under these conditions, supervision functions as an integrated mechanism of support, learning, and oversight that strengthens professional competence, ethical sensitivity, and prevents burnout. The article aims to theoretically substantiate and specify the key directions of training future social workers to conduct supervision during their professional formation. The methodology combines analysis and synthesis of scholarly literature, comparison of national and international practices, and generalization of regulatory and methodological frameworks. Supervision is clarified as a technology of professional support; a competency model for effective implementation is outlined (general professional, communicative, organizational-managerial, reflective-analytical, ethical and personal), along with criteria for assessing attainment levels. The scholarly novelty lies in systematizing approaches to a supervisor's competency profile and justifying methodological foundations for its development in higher education, with due regard to wartime challenges. Practical significance is reflected in actionable guidelines for curricula: integration of interactive methods (trainings, case studies, role plays, simulated supervision sessions, reflective practices), coupling academic preparation with students' involvement in real supervision processes in social services, and consistent adherence to ethical standards (confidentiality, cultural sensitivity, anti-discrimination). The proposed framework supports the preparation of specialists capable of delivering high-quality supervisory support both during the war and throughout post-war recovery.

Keywords: supervision, professional competence, social work, training of specialists, higher education students, ethical standards, reflection.

References

Astrem'ska, I. (2017). Prykladni metodyky ta osnovy supervizii v sotsialnii roboti: navchalnyi posibnyk [Applied methods and fundamentals of supervision in social work: A textbook]. Mykolaiv: Petro Mohyla Black Sea National University Press [in Ukrainian].

Helashvili, N. (2023). Suchasna superviziia v zakladyakh sotsialnoi sfery: kvalifikatsiina robota [Modern supervision in social service institutions: Qualification paper]. Uman. Retrieved from <https://surl.it/erttlh> [in Ukrainian].

Kolisnyk, L. (2020). Superviziia u sotsialnii sferi: osoblyvosti ta efektyvnist [Supervision in the social sphere: Features and effectiveness]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriia "Sotsialni nauky" – Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Series "Social Sciences"*, (1), 147–154 [in Ukrainian].

Ministry of Social Policy of Ukraine. (2020, June 12). Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo supervizii pratsivnykiv, yaki nadaiut sotsialni posluhy: Nakaz Minsotspolityky Ukrainy vid 12.06.2020 № 414 [On approval of methodological recommendations on supervision of employees providing social services: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine dated 12.06.2020 No. 414]. Retrieved from <https://surl.li/whzhpo> [in Ukrainian].

Verkhovna Rada of Ukraine. (2019, January 17). Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 roku № 2671-VIII [On social services: Law of Ukraine of January 17, 2019 No. 2671-VIII]. Retrieved from <https://surl.li/zpesqm> [in Ukrainian].

International Federation of Social Workers. (2020, August 1). Global standards for social work education and training. Retrieved from <https://surl.li/jjzwbl>.

Received: August 22, 2025
Accepted: September 09, 2025
Published: October 21, 2025